

A vörös postakocsi

KRÚDY GYULA SZÍNJÁTÉKA A VÍGSZÍNHÁZBAN

SIKER! S ha nem tévedek, most az egyszer műértők és közönség véleménye egybevág. Isten adná, hogy ne tévednék, s a műértők is, a közönség is felfedezné: megérkezett a magyar színpadra az, amire olyan régóta vártunk. Megérkezett a magyar színpadra a költészet, megérkezett a játék.

No, késett egy kicsit. „A vörös postakocsi” című színjátékát pontosan ötven évvel ezelőtt írta Krúdy Gyula Hevesi Sándornak, a Nemzeti Színház rendezőjének biztatására, s pontosan negyvennyolc évvel ezelőtt született meg a Nemzeti Színház akkori vezetőinek döntése: Krúdy műve nem alkalmas az előadásra. „A vörös postakocsi” kibírta a várakozásnak ezt az ötven évét. Kibírta, hogy helyette a giccsörök és az üresfejű, de technikus szerzők foglalják el a színház két háború közötti világát. S még azt a várakozási időt is, ami a második világháború után következett Krúdy (és a mi) számunkra, míg le nem futott a politikai tartalmakkal álcázott fércművek uralma...

TÉRJUNK A MŰ ELEMZÉSÉRE. A Krúdy-mű stílárís költénc. Lélegzetviasszafojtva figyeljük, mikor zuhan le az író, s annál is jobban félünk, mert a kötélt alatt nem a tragédiák, hanem a giccsek „mélységei” tátonganak. A védőhálót szerencsére kife-

sztették! Többszörösen is. Az első számú és legfontosabb védőháló feszítője maga a Szerző, tévedhetetlen költői ízlésével. A második számú védőháló feszítője, a Vígszínház együttesét tökéletes stílárís biztonssággal irányító rendező: Kapás Dezső.

Mit jelent a stílárís költénc a gyakorlatban? Azt, hogy a Krúdy-mű tulajdonképpen egy szentimentális történetet emel költői játékká, tehát abban a pillanatban, ha egyetlen fodrocskával több kerül a színeszű keble fölé, abban a pillanatban, ha egy sóhajtás hosszabb a kelleténél, abban a pillanatban, ha a színpadon nincs jelen a Krúdy-érzelmességét ellenpontozó Krúdy-vaskosság, szerző és színház a mélybe zuhan. A kijelentés további illusztrálására elegendő, ha elmondjuk a színjáték — bizonyára a regényből sokak által ismert — lecsupaszított történetét.

Ime a történet első felvonása... A löversonyozó, életűnt nemesúr, Alvinczi Eduárd, Balaton menti kastélyában időzik két unokahugának társaságában, akik közül az egyikbe, Esztellába, régóta, kimondatlanul szerelmes. Az „ösi kastélyba” vendég érkezik, aki állítólag az Alvinczi-család okirataira kíváncsi, de hamarosan kiderül, hogy ez csak ürügy, mert az iratoknál sokkal jobban érdekli őt Esztella, akibe régóta kimondatlanul szerel-

mes. Az áltörténész fiatalembert, Rezeda Kázmérnak hívják. Esztella azonnal viszonsszereti, ami viszont felidülja a szerelmes nagybácsi titkolt szerelmét.

Ime a történet második felvonása... A füredi Anna-balon Alvinczi megvallja szerelmét unokahugának, de Esztella kosarat ad, és vállalva a nyomort is, megszökik a szegény Rezeda Kázmérral.

Ime a történet harmadik felvonása... Rezeda Kázmér nem bírja elviselni a tartós szerelem kötését, oldásra vágyik. Szabadulni akarván Esztellától, elviszi őt Steineer Pest-Buda-szerite híres „műintézetébe”, ahol Esztella Pest-Buda-szerite híres éreneyeit felidlozza, csakhogy kedvében járjon Rezeda Kázmérnak. Magyarán: prostituált lesz. De! Megérkezik Alvinczi Eduárd és megbocsátván Esztella összes bűneit, magával viszi őt a bűnos házból, vissza az ösi kastélyba. Magának.

Ime a történet negyedik felvonása... Alvinczi Eduárd elveszti minden vagyonát a löversonyenyen. Ismét megjelenik lángoló szerelmével Rezeda Kázmér és megkisérte Esztellát. De a lány, bár Alvinczi mellett szomorú az élete, nem megy vele. Nemeslelkűségéből marad ott Alvinczi mellett, kvázi: megédesítendő annak szegény-nyomorult öreg napjait. „Késő” — mondja a nemes lelkű Esztella a könyörgő Rezedának.

A TÖRTÉNET olyannyira képtelenül banális, hogy csak

nagy írók merészkedhetnek a közelébe. Krúdy megtehetette. Felveszi a kis, múlt századi történetecskét, beléfúj, és írónia zárójelei közé teszi, karikirozza és ugyanakkor leszáll a lélek mélyrétegeibe, s ha a stílárís bravúron túl is be akarnánk róla valamit bizonyítani, még történelmi-filozófiai parabolának is tekinthetnénk. Könnyedén. Hiszen a banális történetben (főltte és alatta) ott lüktet a régít felváltó új század, amely megszünteti a barokkosan cizellált múlt századi, tehát hazuggá váló érzelmeket, s nyersebbe ket szül, amelyek nem kevésbé hazugok és embertelenek. Ahogy Ady írja a regényről: „A vörös postakocsi nemcsak a tegnappak, a Pest-budai bizarrságnak, s az emlékezésnek szimbóluma, de a Krúdy regény — ha ugyan regény — nagy társadalomtalanságáé. Azokról, és úgy, akikről és ahogy Krúdy ír, csak az írhat, akinek társadalmi rangja tisztázatlan, s állandóan a napidijas és az Úristen között lebegő. Csak ez látja meg és kedveli a társadalom leghivebb reprezentálóit, azokat tudniillik, akik a társadalmon kívül bi-tangolnak”.

Kapás Dezső rendezői teljesítménye nem méltányolható eléggé. A legjelentéktelenebb epizodista stílárísát is képes Krúdyra hangszerezni, s ha nem is egyenrangúvá, de ami az adott esetben a lényeg: egy-stílárísává tenni olyan színesz-egyéniség teljesítményével, mint a Darvas Iváné. Mintha a színészek, Halász Judit, Tahi Tóth László, Bulla Elma, Bili-csi Tivadar, Schubert Éva, Pécsi Ildikó és a többiek is éreznék, hogy itt és most nem egyéni brilirozásra, hanem összmunkára, olyan összmunkára van szükség, amely ha öt-

venéves késéssel is, nálunk új színházi stíust terem.

S MOST KISSÉ ELSZAKADVA a Vígszínház produkciójától... Nemcsak a Krúdy-mű váratott magára ötven évig, de nem született meg a modern magyar dráma sem. Természetesen a két dolog összefügg. Ha akkor bemutatják Krúdy színjátékát, akkor... Nem mutatták be. S bár voltak olyan, részben kudarcba fulladt, részben elő sem adott avantgarde-színházi kísérletek, amelyek igyekeztek megtisztítani a magyar drámát a legsúlyosabb koloncaitól: anekdotizmusától, naturalizmusától, gondolatnélküliségtől, vagy éppen kimázolt aktuálpolitikai dürrögésektől, de az igazság az, hogy egészen a legutóbbi évekig nem született meg a modern magyar drámai stílus. (Miközben Varsóban Mrozek „Tangó”-ját, Budapestben Galambos Lajos „Késő”-jét mutatták be.)

Most azonban mintha a magyar drámai műfaj is felzárkózna — no, nem a világszínvonalhoz! — a korszerű színház valóságos igényeihez. Olyan művek születtek az elmúlt években, mint a színpadi nyelvet a groteszk irányába tágító „Tóték” című Örkény-tragikomédia, vagy a színházi stílárís az abszurd felé tágító „Sirkó és kakó” című Eörsi-dráma.

S most, a Vígszínház visszanyúlva a múltba, felfedezze és újjáteremtve, Krúdy színjátékával meghonosította nálunk a modern színházi formanyelvnek egy harmadik, az előbb említett kettővel egyenrangú és egybevágó stílárísát: a költői színházat.

A BEMUTATÓ színház-történeti jelentőségű. És nem utolsósorban: siker!

Nádas Péter